

af betydning for enheden, at man erklærede sig solidarisk med de internerede og senere med de straffede af alle afskygninger.

Det lykkedes efterhånden at finde et nyt grundlag for sameksistens med den danske flertalsbefolkning, uden at enheden i mindretallet gik tabt. Det har knaget i fugerne; det kan vel ikke være andet, hvor stridige viljer skal mødes i et politisk fællesskab.

Troels Fink.

H. V. Gregersen: Niels Heldvad. En biografi. (Skrifter, udgivne af Historisk Samfund for Sønderjylland, 17, 1957). 201 s.

I et eksemplar af Nicolaus Reusnerus' »Icones sive imagines virorum literis illustrium« (1590) i Lunds universitetsbibliotek, benyttet som stambog, findes indklæbet et portræt af Niels Heldvad. En af bogens ejere må åbenbart have ment, at præsten, astronomen og forfatteren N. H. havde fortjent en plads blandt Europas åndspersonligheder. Selv om forf. til Heldvads biografi ikke går så vidt, gør han dog krav på, at hovedpersonen får en retfærdigere placering i den danske åndshistorie og underbygger det med vægtige beviser. Det er lykkedes ham at få Heldvads personlighed til at træde levende frem på baggrund af tiden og hans indsats i dens tjeneste. Med fin forståelse og indlevelsesevne tegner forf. et sympatisk billede af den nordslesvigske præst, hvis liv var rigt på genvordigheder og stridigheder, så bogen sjældent mangler kolorit og spænding. Heldvad udfoldede en livlig forfattervirksomhed, var en meget flittig udgiver af kalendere og prognostica og udtalte sig med journalistisk lethed om de forskelligste emner, så han ikke uden grund er blevet betegnet som sin tids føljetonist. Hans mange bøger var ikke altid originale, men de havde en opsætning, som folk kunne lide og et sprog, som de kunne forstå. H. V. Gregersen har fundet frem til alvoren bag hans forfatterskab og fremhæver det som Heldvads uvisnelige fortjeneste, at han som den første forsøgte at rejse en offentlig mening mod kalvinistiske tendenser, derved har han gjort sig fortjent til en varig plads i vor kirkehistorie. Heldvads kirkesyn var præget af kontinuiteten: det var ikke en ny lære, der forkyndtes, men det fra fædrene overtagne gamle kristne evangelium. Det var dristigt af ham i de stærke modsætningsens tid åbenlyst at indrømme gode sider ved den gamle kirke og endog at udtale mange anerkendende ord om jesuitter, uden at man iøvrigt kunne være i tvivl om hans personlige standpunkt. Det kan tilføjes, at visse jesuitters planer om Danmarks rekatolicisering o. år 1600 netop gik ud på at benytte sig af en stærk fremhævelse af kontinuiteten, som skulle gøre det lettere at føre religionen tilbage til det gamle.

Bogen giver os et levende indtryk af N. H. som retfærdighedens og rettroenhedens vogter. Derfor fik han fjender både hjemme og ude. I Hellevad sloges han med kornspekulanter, og ved hertugens hof i Gottorp havde han indflydelsesrige uvenner blandt ledende folk med kalvinistiske tendenser. To gange måtte han forlade sit præstekald. Den første gang lykkedes det ham at vende tilbage, efter at hans efterfølger var blevet henrettet som impliceret i mordet på borgmesteren i Aabenraa, Claes Esmarch, det er et farverigt og voldsomt kapitel, selv om det ligger noget i periferien. Den anden gang betød det også afsked med Nordslesvig, fra nu af kom hans virke til at ligge i det egentlige Danmark, hvor han 1616 blev kgl. hofastrolog. Som mange af hans samtidige dyrkede N. H. med forkærlighed astronomi og astrologi og mente nok ligesom Ribebispen Iver Iversen Hemmet:

»Stjernerne vel meget betyde
Gud alene skal de dog lyde.«

Så var man garderet mod fejlslagne forudsigelser, spåmand var han jo, endog i stor stil.

Biografien er skrevet i letflydende og klar stil, dertil kommer en sikker og levende stofbehandling. Man fængsles uvilkårligt ved læsningen, og forfatterens alsidighed gør det let at følge med. Hans sympati for hovedpersonen giver måske dennes svagheder et formildende skær. Skildringen forekommer visse steder for kontrasterende med mange skurke omkring en ensom helt. Man får indtryk af, at en del af Heldvads vanskeligheder skyldtes hans ubændige trang til at ytre sig og hans uvilje mod at modificere sine tit stærkt kritiske ytringer. Han synes heller ikke at have haft evnen til at resignere og blev ved med at komme med udfald mod sine fjender og modstandere. Forfatteren har været grundig i sin gennemgang af hans forfatterskab og har fremdraget meget væsentligt, men ihukommende Heldvads ringe originalitet bør man nok være en smule forsigtigere med at slutte fra hans bøger til hans person, i bøgerne var det som regel idealet, man stræbte efter.

Det må indrømmes, at det er vanskeligt at drage grænsen ved forklaring af fremmedord. Er ordene »prædestination« og »mammonist« virkelig mere uforståelige end f. eks. »complexion« og »diaspora«? Latinske citater oversættes næsten konsekvent, undtagelser forekommer dog, således s. 130 (måske fordi det indgår i et tysk citat?) og s. 160. Endvidere kan det nævnes, at N. H. blev immatrikuleret i Rostock i januar 1588 og ikke i december 1587. I samme forbindelse burde forfatteren måske også have haft opmærksomheden henvendt på samtidige danske studenter i Rostock, blandt hvilke Holger Rosenkrantz og Niels Krag er de kendteste. Men alt det er kun småting, som ingenlunde forringer bogens værdi. Som velskrevet biografi, som interessant tidsbillede og som fængslende bog fortjener den at blive læst, så den kan finde anerkendelse i en endnu større kreds.

Vello Helk.

Katalog over Karen Brahes Bibliothek i Landsarkivet for Fyn. Håndskriftsamlingen ved Anne Riising. Udgivet af Rigsarkivet. (Munksgaard, 1956). 188 s.

Jomfru Anne Gjøe (1609–81) var en stor bog- og håndskriftsamler, og det samme gjaldt hendes broderdatters datter Karen Brahe (1657–1736), hvem hun testamenterede sine samlinger, og som i stort omfang forøgede dem. Jomfru Karen testamenterede dem til det af hende stiftede adelige jomfrukloster i Odense, hvor biblioteket til ind i 19. årh. udvidedes ved køb og gaver. 1907 overflyttedes det til Landsarkivet for Fyn. Ikke mindst håndskriftsamlingen er, navnlig for 16., 17. og beg. af 18. årh., af stor værdi. I tidens løb er flere kataloger over både trykte og utrykte ting blevet udarbejdet. Trykt blev dog kun H. Chr. Vogelsangs katalog over håndskriftsamlingen (1857). Det er hverken fuldstændigt eller frit for andre alvorlige fejl, og man må derfor være Rigsarkivet taknemligt for, at det har taget initiativet til udarbejdelsen af et nyt håndskriftkatalog.

I indledningen skriver landsarkivar Carl Lindberg Nielsen og arkivar Anne Riising: »Alle tidligere kataloger er i tidens løb blevet fordømt som mangelfulde, og samme skæbne vil utvivlsomt overgå også dette katalog.« Det er så sandt, som det er sagt. Men hvorfor så ikke have gjort arbejdet bedre? Man